บทที่ 3
วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์บนฐานทรัพยากรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งในประเด็นด้านปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในรูปของระบบความคิด พฤติกรรม ประสบการณ์ รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์เกื้อหนุนต่อการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ โดยการให้ความสำคัญกับข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิต วิธีคิดของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษา

3.1 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ จำแนกเป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ ตามฐานทรัพยากร ดังนี้

3.1.1 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่เป้าหมาย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 : พื้นที่เป้าหมายของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
1	บ้านตันหยงเปาว์	4	ท่ากำชำ	หนองจิก	ปัตตานี	2,110
2	บ้านบางตาวา	1	บางตาวา	หนองจิก	ปัตตานี	750
3	บ้านบางตาวา	2	บางตาวา	หนองจิก	ปัตตานี	1,225
4	บ้านตะโล๊ะสมิแล	2	แหลมโพธิ์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	665
5	บ้านปาตาบูดี	3	แหลมโพธิ์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	2,289
6	บ้านปาตาบาระ	1	ปะเสยะวอ	สายบุรี	ปัตตานี	921
7	บ้านปาตาตีมอ	-	ตะลุบัน	สายบุรี	ปัตตานี	2,113
8	บ้านป่าไหม้	1	ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	874
9	บ้านรังมดแดง	2	ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	524
10	บ้านละเวง	3	ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	827

Prince of Songkla University Pattani Campus

3.1.2 กลุ่มชาวนาที่ต้องการฟื้นฟูนาร้างในพื้นที่เป้าหมายหลัก ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 : พื้นที่เป้าหมายของกลุ่มชาวนาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
1	บ้านชะเมา	2	นาเกตุ	โคกโพธิ์	ปัตตานี	1,200
2	บ้านป่ากัน	5	มะกรูด	โคกโพธิ์	ปัตตานี	756
3	บ้านหรั่ง	7	มะกรูด	โคกโพธิ์	ปัตตานี	1,020
4	บ้านท่ากุโบร์	2	ปุโละปูโย	หนองจิก	ปัตตานี	680
5	บ้านปาแดลางา	5	ปุโละปุโย	หนองจิก	ปัตตานี	1,054
6	บ้านโคกมะม่วง	4	พร่อน	ตากใบ	นราธิวาส	698
7	บ้านโคกยาง	5	พร่อน	ตากใบ	นราธิวาส	1,346
8	บ้านวัดพระพุทธ	3	พร่อน	ตากใบ	ปัตตานี	1,163
9	-	-	พร่อน	เมือง	ยะลา	3,950

3.2 วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งการวิจัยในลักษณะนี้เป็นการวิจัยที่เน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัยนับตั้งแต่ การระบุปัญหาและแนวทางแก้ไข การดำเนินการโครงการ/กิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผลโครงการ/กิจกรรมที่กำลังดำเนินงานและที่เสร็จสิ้นลงแล้ว

การปฏิบัติการ (Action) ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการซึ่งมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล , การออกลาดตระเวนเฝ้าระวังชายฝั่ง , การทำนาหว่านน้ำตม , การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน เป็นต้น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ขั้นตอนหลัก ๆ ด้วยกัน

3.3.1 ขั้นตอนการเตรียมการ (Pre - research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ , สถานีอนามัย , อำเภอ , สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

Prince of Songkla University Pattani Campus

3.3.2 ขั้นดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนหลักด้วยกันคือ

- การศึกษาและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and diagnosis) ขั้นตอนนี้เป็นการเน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการศึกษากับชุมชน (Community Education Participation = CEP) พร้อมกันไปโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ วิธีการจะเป็นการอภิปรายถกปัญหา (dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคล และระดับกลุ่ม เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need assessment) พร้อมกันไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (Resource assessment) ที่มีอยู่ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อจะได้นำทรัพยากรต่างๆ ดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดทำโครงการต่อไป

- การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project appraisal and Identification)

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในครั้งนี้ จะเน้นย้ำให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการกำหนดปัญหา ความต้องการของชุมชน ดังนั้นการพิจารณาความเหมาะสมของโครงการอาจพิจารณาได้จากหลายแง่มุม เช่น ความคุ้มทุน ความเหมาะสมกับพื้นที่ ความเข้ากันได้กับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน โครงการพัฒนาที่เหมาะสมแก้ปัญหาได้ แต่ต้องลงทุนสูงมากก็อาจถือเป็นโครงการที่ไม่เหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้น้อย โครงการที่ขัดต่อค่านิยมของชาวบ้านก็จะมีความเป็นไปได้น้อยเช่นกัน การพิจารณาในขั้นนี้จึงเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่สำคัญมากคือ ชาวบ้านควรมีบทบาทเป็นตัวหลักในการเลือกกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา แนวทางการแก้ไข และกำหนดโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาที่จะทำ

- การกำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ (Planning Phase) กิจกรรมในช่วงนี้จะเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อคัดเลือกโครงการที่ได้รับการคัดเลือกมานั้น เป็นโครงการที่ประชากรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ผู้วิจัยจะต้องมีวิธีการที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น

- การนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ขั้นตอนของการนำแผนไปปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง คำถามที่ผู้วิจัยจะต้องใช้กันในกลุ่มหรือคณะทำงาน เพื่อการดำเนินงานขั้นนี้คือ ทำอะไร ที่ไหน ใครทำ ทำเมื่อไรและทำอย่างไร เนื่องจากขั้นตอนนี้เป็นการปฏิบัติงานตามโครงการ

- การติดตามประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase) การติดตามและประเมินผลโครงการนับเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและขาดไม่ได้ในกระบวนการวิจัยแบบ “PAR” การติดตามผลหมายถึงการตรวจสอบของชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้านตลอดเวลาว่า งานหรือกิจกรรมที่ได้เริ่มทำไปนั้นสามารถดำเนินงานไปได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ ในการตรวจสอบผู้ติดตามประเมินผลควรใช้การตรวจโดยคำถาม ชุดเดิมคือ ทำอะไร ใครทำ ทำเมื่อไร ทำที่ไหนและทำอย่างไร เพื่อตรวจสอบว่าในระยะหลังจากที่ได้

Prince of Songkla University Pattani Campus

เริ่มดำเนินงานแล้ว งานได้ดำเนินต่อไปอย่างเหมาะสมหรือมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ เพื่อที่จะได้มีการแก้ไขหรือปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมได้ทันการ

สำหรับกลไกในการติดตามประเมินผลนั้น อาจจะเป็นทั้งลักษณะของการติดตามประเมินผลในรูปแบบที่มีการกำหนดระยะเวลา วิธีการ หรือมีแบบฟอร์มเพื่อใช้ในการตรวจสอบอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแนวทางให้ชาวบ้าน องค์กรชาวบ้านนำไปใช้ได้ หรือเป็นการติดตามประเมินผลโดยการจัดกลุ่มอภิปรายถึงกระบวนการของการดำเนินโครงการเพื่อหาข้อบกพร่องจะได้แก้ไขได้ทันการ และในขณะเดียวกันก็เพื่อจะหาข้อดีซึ่งจะเป็นบทเรียนในการที่จะนำไปปฏิบัติในโครงการเดิมที่จะทำต่อไป หรือโครงการใหม่

Prince of Songkla University
Pattani Campus